

MAROSI GYULA
Balatoni anziksz

Az időt, hogy mikor történt mindez, pontosan ki lehet számítani: Gergő fiam '68-as születésű, és akkoriban még óvodába járt, négyéves lehetett.

Nyarálni mentünk a Balatonhoz, egy teljes hétre. Magánháza (szakszervezeti vagy vállalati üdülőbe a szocializmust nálunk eredményesebben és önzetlenebbül építők tömegétől nem tudtunk bejutni), azaz a ház lakhatóvá összetákolt padlásterébe. Alattunk, a meleg vizes fürdőszobával felszerelt lakrészen nyugat- vagy keletnémetek, a ház tulajdonosa a kert végi sufnyiban húzta meg magát – ahogy a kor szelleme és gazdasági realitásai megkívánták. Már hetekkel előbb ez az eljövendő nyaralás tartotta bennünk a lelket. Fáradtak voltunk, nyűttek, elhasználtak. A lakás- és a munkahelygondok, az örökösnek látszó átmeneti, bizonytalan helyzetek, az éjszakai és vasárnapi különmunkák, filléres szellemi rabszolgamunkák (amelyeknek anyagi eredményét fitymáló mozdulattal söpörte be a háztulajdonos) felzabálták utolsó csepp életerőnket is, így a nagyszerűnek ígérkező nyaralásban nem is a Nap, a víz, a természet közelsége volt a legnagyobb ígéret, hanem az, hogy végre ki-aludjuk magunkat. Hogy nem a kis fekete, elektromos ébresztőóra hat órai pimasz nyűszítésére, hanem jószántunkból fogunk ébredni – amikor már a hasunkra süt a Nap.

Ám az első reggelen, pontosan negyed hétkor, amikor ébreszteni szoktuk otthon, Gergő felkelt; az ő egészséges, kávéval, dohánnyal nem serkentett, sörrökkel nem bágyasztott kis szervezete pontosan működött, mint az elektromos kis óra. Nem lármázott, csak motoszkált, aztán ide-oda csoszogott, kereste az idegen helyen, hol is lehetne pisilni. Erre valahogy nem számítottunk. Gy. pedig – a ritka alkalmak egyike – megtagadta anyai kötelessége teljesítését: a ferde tető alatti matracon összegömbölyödött, akár egy süni, hátát mutatva felém, betornázta magát a sutba, arcára húzva a kispárnát, sírós hangon azt nyöszörögte: „hadd aludjak még egy kicsit... legalább még egy kicsit.” Nem volt mit tenni, nekem kellett feladnom a mindenről mit sem sejtő, medvemód alvó atya szerepét: nehezen összeszedtem magam, megpisiltettem és felöltöttem a gyereket, és néhány kekszet

a zacskóból kimarkolva elindultunk sétálni. Hogy én menjek, valójában nem is a lovagiasság, de az igazságosság kívánta: Gy.-nek az „eredj, fekdj csak le, én még kivasalom ezt a pár inget” félórából több restanciája jött össze, mint nekem.

Kinn már jócskán felkelt a Nap, de még hűvös, párás volt a levegő. Már tündökölt fenn az ég, de a földek felett, a távoli fák között opálos ködök úsztak, lábunk előtti füveken bő harmat szikrázott: hűvös, de már nyári, összetéveszthetetlenül júniusi reggel. Mikor minden páramolekulába egy-egy illatmikron csimpaszkodik, illanva a nyirkos, de lágy éjszakákban buján nedvedző bibékről. Amikor szüntelen moccan a lomb a fiókat nevelő madárság nyomán, amikor olajos cseppek tudnak pottyanni a hatalmas diófákról. Ilyenkor megborzong a háza melegét még őrző emberi bőr, hunyorog a szem a még egyáltalán nem vakító fényekben, szinte fájdalmasan tágul a tüdő a belézúduló éjszakahideg, zöldillatú oxigéntől. Percek alatt ébernek és pihentnek éreztem magam. Mennyivel más ébredés volt ez, mint a kába, ingerült, kapkodó otthoni! Örvendeztem, hogy így alakultak a dolgok, hogy nem medvemód szuszogok a ferde tető alatt, hanem szösze fiacskám meleg kis kezét az enyémbé fogva, lépteinket úgy-ahogy összeigazítva lebegünk a reggeli fényekben. Valószínűleg a pöttömnyi fickó lelkében is hasonló érzemények dúltak, mert vidáman szedte a lábát, nemsokára énekelgetni kezdett, csak úgy magának, cini hangon egy óvodásdalt, talán Bóbita viselt dolgairól szólót.

Meredek, köves utcán a faluszéli hegyláb felé igyekeztünk. Errefelé ritkulnak a házak, és egyszer csak katonás sorokban megkezdik menetelésüket a hegyre a szőlősorok. Öreg gyümölcsösök árva rétjein virágot szedtünk a mamának: zsályát, ördögszemet, pacsirtafüvet, kakukkszegfűt. Cipőnk, majd nemsokára zoknink is átnedvesedett a kaszálatlan magas füben. Ahogy araszolgattunk felfelé, és csokrocánk örvendetesen gyarapodott, vissza-visszatekingetve egyre nagyobb felületet láttunk a víztükörből: nyugat felé még éjszakai mélykéket, alattunk ébredező türkizzöldet, a Nap irányába már viháncoló, csillámokat szóró ezüstöt, rajta már rövidke, de még égő aranyhíddal.

A falutól távolodva egy magányos épület felé közelítettünk. Akkoriban errefelé csak borospincéket lehetett találni: kényelmesen elhúzódva a hegyben csak mállott homlokukat dugták elő, szerényen, egy-egy ablakukkal néztek a világra, maguk mellé húzva

egy-egy mandula- vagy fügefát, a Teremtő által alkotott táj részeként; de ez a ház úgy vágódott ki a szelíd lankából, mint egy óceánjáró orra a hullámok közül. Újonnan épült, falán még virított a méz, tetején meg sem barnult a nád, talán még be sem volt teljesen fejezve. Alsó szintje – valószínűleg egy öreg pince kriptájára építkezve – benyúlt a hegybe, de a szint elejét jócskán elötölték, megemelték, és ezen, jókora teraszt hagyva, emelkedett a ház. Innen vágódott fel a hegyláb dombhullámai fölé hegyes, meredek alpesi tetejével: a megbúvó, legfeljebb csak holmi barokkos főköttöt viselő öreg pincék valósággal a földre tiportattak erőszakossága által. A hegybe futó alsó szintet badacsonyi kőből rakták, ridegségében is bárszonyos, méltóságteljes fekete kőből, de az illesztéseket fehér cementtel, vastagon kifugázták: egy zagyva álcahalóval összetördelték a nemes felületet. Legelőször ezt találtam szörnyűségnek, meg az erősen meredek tető nádborítását: mintha az Alpoktól a Badacsonyig minden építészeti stílust megcsúfoltak volna. Semmi közöm nem volt ehhez az épülethez, mégis, mint az ízléstelenség látványa némiképp felháborított.

A szekérút jóvoltából oldalazva, óvodás léptekkel bandukolva jutott idő alaposan szemügyre venni az építményt. Bazaltkő, nád, mélytüzű téglák, selymes fenyődeszkák... Csupa drága és nemes anyag, rengeteg méz, cement, homok, géproppantó fuvarok, dézsányi emberi verejték... És pocskba ment az egész. Mintha szerencsétlen ház nem tudta volna eldönteni, mit is akar formázni tulajdonképpen: parasztkorok borospincét? Alpesi vadászházat? Lendületes bauhaust? Ódon nemesi kúriát? Mint ahogy azt sem döntötte el, mi célból települt a világra: emberek szép kilátású, kényelmes otthonául szolgálni, vagy csupán a bájos lanka finom ívét megtörve, tömegével uralkodni a környéken?

Az elfuserált ház látványa azonban a fiacskámmal töltött biztató reggelen nem dühített fel igazán, még kedvem sem szegte. Mire a gerincre értünk, eltöltött az a derűs nyugalom, az a biztonságot sugalló biztonság, az az enyhe mámorhoz hasonlószerűség, amelyet csak a természetben való lét képes kiváltani. Hirtelen eszembe jutott, hogy még soha nem sétáltunk így együtt, kora nyári reggelen a harmatos füvekben – pedig a fiam már négyéves; ez komoly mulasztás volt. Sőt: hiba. Ilyesminek nem szabad többé előfordulnia. Leguggoltam a gyerekhez, az ő magasságából kezdtem látni a világot – így még biztatóbb-

nak, otthonosabbnak látszott. A gyorsan száradó oldal virágain már megjelentek a méhek, a vaskos dongók, katicák igyekeztek a fűszálak hegyére, szöcskék rebbentek, fátyolkák surrogáltak, milliónyi hártvány szárny zümmögött az éjszakai nektár mézes mámorában.

Fiatal voltam, gyorsan regenerálható erővel, és akkor még munkált bennem olyasféle bizonyosság, hogy van helyem ebben a világban. Én is, mint minden ősem ezen a magyarnak nevezett földön, képes leszek megszerezni a mindennapi betevőt, magam és háromnak remélt gyermekem számára, tetőt húzhatok a fejük fölé, szellemüknek is nyújthatok némi pallérozást. E bizonyosság táplálója a magam jelenléte volt: gyökereimet a világháborúk, forradalmak, kiablások, éhínségek, üldöztetések, járványok keltette, a mainál nyomorúságosabb és kilátástalanabb idők mélyébe eresztve. Ez a bizonyosság naivvá tett: akkor még nem gondoltam, hogy ilyesféle elfuserált, hivalkodó, lényegükben felesleges építmények, persze többszörös áttételeken át, alaposan megnyirbálják majd életlehetőségeimet.

Az előreugró terasz pár méternyire magasodott felettünk. Fenn, egy üvegburában égett a villany, a már ragyogó fényben csak egy vörös, izzó pont. A reggeli moccsanatlan csendben csak ez mutatta, hogy vannak a házban. A teraszra kilépett egy nő – nem miattunk, csendben baktattunk. Negyven körülnek gondoltam. Mintha most ért volna haza a színházból: galambszürke kiskosztümöt, fodros nyakú blúzt viselt, az emelt nyakfodrokat egy fel-felcsillanó strassz fogta össze – megereszkedve és félrecsúszva a fodrokkal együtt. Hidrogénezett szőke haján fénylett a lakkréteg, mintha egy műszörme parókát hordana, és mintha ügyelnie kéne, hogy le ne essen a fejéről. Csak úgy kilépett a teraszra, és talán minket megpillantva, talpát szinte a földön csúsztatva, szédelősen vonszolta el magát a korlátig. Harisnyái harmonikaszerűen a térde alá csúszva. Görcsösen megmarkolta a korlátot, és mintha már biztonságban érezné magát, eleresztette feszesen tartott derekát, felhúzott vállát, fejét már szinte görcsösen tartó nyakizmait: valósággal összehuttyant. A gyerek kezét fogva megálltam, s amint felnéztem rá, egy apró biccenéssel köszöntöttem. Úgy tűnt, észre sem vett bennünket, arca, a csúnyának született és öregedő női arc rezzenéstelen maradt. Mentünk volna tovább, amikor megszólalt:

– Dögöljete meg.

Félhangos, indulat nélküli, szinte tárgyilagos üres hang.

Iszkolnunk kellett volna tovább, de nem értettem a helyzetet, ismét felpillantottam rá, talán kérdő tekintettel.

– Dögöljetek meg! – mondta másodszor is, immár indulatosan és csaknem kiáltva.

Ez már a gyűlölet hangja volt. Nem érttem, mi oka lett volna egy ismeretlen fiatal-embert gyűlölni, aki kézen fogva sétálgat szőke kisfiával? És egy gyereket, aki dalolgat, és virágcsokrot tart a kezében? Mi szült egy nőben ilyen rettenetes szavakat?

Persze tudtam, léteznek emberek, csoportok, akár népműi tömegben is, akik ismeretlenül is gyűlölnék. Hogy az ember egyik meghatározó érzése a gyűlölet, a világ történéseit minden korban meghatározó kemény tényező. Századom gyermekeként, magyarként ostobaság lett volna nem tudni. Gyermekkoromból szinte alig serdülve láthatam is egyik véres aratását 1956 novemberében. Ez az addig elvont fogalom számomra egy soha el nem felejthető képben tárgyiasult: a mocskos járdán elfolyt, megkocsonyásodott vér látványában, amelynek egy részét felszívta a családnak szánt, félbevágott vekni kenyér. A kivérzett testet már elszállították – így bárkit, anyámat, apámat, magamat képzelhettem a helyére. Bár a szüntelen osztályharcot provokáló primitív ideológia szülte gyűlölet elérhetett, de nem irányult személyem ellen, csak jelenlévően úszott a kor levegőjében, mint a lőporfüst vagy a kiegészített tankok gázolajfüstjének szaga. De tudtam, hogy a mindenféle gyűlölte kibogozhatatlan gubanca összefon személy szerint is – azért, mert fehér a bőröm, mert magyar vagyok, mert keresztény, akár a szemem színe, termetem vagy férfiúi testi megjelenésem miatt... Az ördög tudja, miféle, eddig nem is észlelt okok miatt. Tudtam, hogy léteznek valakik, akik, ha tehetnék, agyonvernének, megköveznének, tarkón lőnének, élve elföldelnének, gázba fojtánának, kiirtánának a világból minden ivadékkal együtt – és akik, ha egyszer majd megtehetik, meg is teszik. Ez a tudat, bár létezett, nem irányította napi életemet: a remény és az életkedv talán valamilyen naiv hit mélységeibe volt jó mélyen ásva – csak néha, reflexszerű villanásokban bukkant elő.

Egyszer még találkoztam is vele, bár tettelegessé nem fajult, inkább csak siralmasan primitívnek nevezhető formájában. Előző őszön egy akkori barát-

Aszófői kőhid

tommal Szatmárnémetiben jártunk, az ő barátainál, szegről-végről rokonainál. Éppen hogy átléptük a határt, már ott is voltunk. Megaludtunk, és másnap már jöttünk is vissza – megaludtunk az akkori, ottani törvényt szegve, mert be kellett volna jelentkeznünk egy szállodába. Megaludtunk illegálisan egy kinőtt gyerekszobában, egy ágyon ketten, néhány órányit. Az első nap délutánján az utcákat járva egyszer csak elénk toppant egy férfi. Érezhetően elállta az utunkat, terpeszállásban és vállát felhúzza, karnyújtásnyira elénk hajolva az arcunkba ordított. Nem értettük a nyelvét, nem értettük, mit akar. Azt hittük, részeg. Arca szederjes, nyakán kidagadtak az erek: hátrább léptünk, magunk elé tartva a kezünket, ez akár még ütni is képes. A járókelők, az eset tanúi mintha észre se vették volna a jelenetet, oldalazva, sietve igyekeztek távol kerülni tőlünk. Hátrálva elindultunk visszafelé. A férfi nem jött, csak ordított utánunk, gyakran ismételve ugyanazt a szót.

Este persze elmeséltük a jelenetet vendéglátóinknak.

– Biztosan azt ordította, hogy „bozgor”.

– Igen, igen! Az mit jelent?

– Azt, hogy „hazátlan”.

– Hogyhogy „hazátlan...?”

– Biztosan magyarul beszéltetek.

– Persze... de...?

– Ezt szokták az arcunkba ordítani, ha magyarul merészelnünk beszélni az utcán.

A gyűlölet szavai leleményesek, de az ezer éve ott lakó, a várost felépítő családok leszármazottjainak épp azt ordítani az arcába, hogy „hazátlan!?”: ez valami ősbalkáni, a helyi természeti viszonyok

alakította evolúció sötét eredménye, úgy éreztem akkor.

De itt, a verőfényes, nyári Balaton partján teljes védtelenségemben csapott rám a gyűlölet. Legvadabb önkínzásaim, tudatalattim mélyére nyomott, csak reflexszerűen előtörő sikoltásaim során sem gondoltam volna, hogy hazám egyik legszebb táján, egy békeillatú, életdús reggelen, tökéletes lelki ártatlanságban talál meg. Megkövülten álltam és bámultam fel a teraszon álló nőre. Talán azt vártam, mond még valamit, ami magyarázatot ad lelkiállapotára. De többet nem szólt – kerestem a tekintetét. Szemében nem gyűlöletet láttam, inkább távoli, végtelen idegenséget. Az abbeli, számomra érthetetlen világból nézve, lehetséges, hogy mi tényleg gyűlöletesek vagyunk? A nő hirtelen megfordult, és vonszolódó léptekkel visszament a házba.

A ház melletti kertben három gépkocsi állt, feketék vagy mély sötétkék. Az általunk járt, a hajdani borospincékhez vezető, csak vasalt szekereknek és taligáknak járható úton aligha kerülhettek oda, és valóban, közelebb érve láthatóvá vált egy keskeny aszfaltút kékszürke csíkja. A ház előtt enyhe balos kanyart leírva, egy satnya tölgyesen átvágva magát lefutott a faluba. Láthatóan nemrég épülhetett: még fénylett a háta, amint kígyóként a sok zöld között bedugta prédára éhes fejét a faluba. Vele egy időben készülhetett a villanyvezeték: még ezüstként fénylett, amint a falu utolsó portájáról tíz-tizenkét, frissen szurkozott oszlopra kapaszkodva küzdötte fel magát a hegyre, bizonyára az új ház kedvéért.

Úgy gondoltam, mivel cuppogott a víz a cipőnkben, hogy a száraz aszfaltúton fogunk visszamenni. Már nem játszadozva, bóklászva szanaszét, hanem mint a katonák: vár a tejecske meg a vajás kenyér! Gy. már egy jó órával többet alhatott. Hogy átjussunk az aszfaltos útra, szorosán a ház kőlabakon álló kerítése mellett kellett áthaladnunk.

A kertben lévő sötét autók között egy férfi állt, addig észre sem vettem. Mikor egy vonalba értünk vele, szigorú, határozott, afféle rendőri vagy katonai hangon azt mondta:

– Vigyázz, szakállas, nagyon vigyázz, nehogy a kezem közé kerülj!

Első gondolatom az volt: nem is vagyok szakállas. Igaz, nyaralásunk kezdetén nyaraltatni kezdtem arc-bőrömet is, azóta nem borotválkoztam, de hol vagyok még a szakállasságtól! Legfeljebb borostás... Azt hiszem, ha nem lett volna velem a gyerek, visszavoltam volna neki valamit, valami gúnyosat – húszas éveim második felében még bírtam olyan kondícióval, hogy, hacsak nem löfegyverrel jön rám, megengedhettem volna magamnak. De a gyerek a maga Bóbita-világában mindezekből nem vett észre semmit. És nem is akartam, hogy észrevegye. Hogy megtudja.

Trappoltunk lefelé a már jó meleg aszfalton, és az járt az eszemben: talán jobb is, hogy nem szóltam vissza. Fene tudja, mik történhetek volna. Esetleg előugrik még két férfi az autók takarásából, letepernek, hátracsavarják a kezem, megbilincselnek... és valamelyik független megyei bíróságunk elítél a szocialista közrend megzavarásáért, magánlaksértésért, botrányt okozó huliganizmusért. Hallani lehetett efféléket. Esetleg a mainál néhány fogammal kevesebb lenne. A szocialista demokrácia játékszabályai szerint, akinek aszfaltutat, villanyvezetékét építenek ki – persze közpénzből – az újonnan épült házához, az bármely szakállast joggal megfenyegethet.

Gy.-t még alva találtuk, de amint felnyikorogtunk a lépcsőn a kis padlásszobába, nyomban felébredt, és annyira megörült a kis csokrocskánknak, hogy mielőtt egy üres tejfölösdoboz-vázába rakta volna, mindkettőnket összecsókolgatott. Reggeli közben elmeséltük, merre jártunk és miket láttunk, és Gy. megígérte, mivel úgy érzi, már ki is aludta magát, másnap ő is velünk fog jönni. Az újonnan épült ház előtti eseményről nem beszéltem neki: nálam is érzékenyebb lévén, nyaralásunk további napjain csak rágódott volna rajta.

Nyaralásunk különben nagyszerűen sikerült. Egész héten káprázatos idő volt, megjutalmazott minket a Jóistenke. Nagyokat sétáltunk, fürödtünk, és röhgöcséltünk. Ha még egy hétig maradhattunk volna, csokoládébarnán jövünk haza.

Ezeket kellett feljegyeznem egy 1972 nyarán keltezett balatoni anziksra.